

ARMORIAL D'ULLDECONA

Per Joan Roig i Vidal

En aquest treball i amb aquest treball volem treure a la llum tota una sèrie d'escuts heràldics que posseïm a la nostra vila i que segurament algunes vegades ens passen desapercebuts o, si més no, sense atribuir-los el valor que creiem que es mereixen. Tal com ens ha apuntat Armand de Fluvià, cal distingir entre els senyals i els escuts¹ de la vila, és per això que anirem anomenant cada cop de què es tracta.

Interpretarem indistintament els senyals i els escuts que hem pogut trobar de la vila d'Ulldecona, això sí advertint cada vegada a què ens referim.

Començaríem pel senyal que podria ser el més antic que és el que hi ha a la clau de volta al sagrat. Ho pensem així perquè és al sagrat on hi ha la primera pedra de l'església gòtica de la vila.

Fóra versemblant que la paret, la porta i la petita rosassa del carrer de l'Església formessin part de la primitiva església, la qual devia continuar utilitzant-se per al culte fins que estigués acabada la més gran, que la contenia.

Pensem que les parets de la nova església les devien iniciar per ambdós costats, una mica separats d'allò que considerem que fou la façana principal de la primitiva, fent tota la circumval·lació i anar pujant les parets. Tal com encara es construeix aquest tipus d'edificis, en tindríem dos exemples: l'església de Tivissa i la Sagrada Família. L'obra la devien continuar, tot i construint les capelles laterals, fins a la culminació de la coberta.

Una vegada coberta l'església, devien començar a enderrocar la més antiga que n'havia quedat a l'interior, de tal manera que hi tornem a insistir: el tros de paret del mig que dona al carrer de l'Església seria la façana principal de l'antiga.

¹ Només són escuts aquells que són dintre d'un escut o dintre d'un cairó; a la resta, se la considera senyals.

Per la documentació que hem consultat, podem fer-nos una idea de com va anar construint-se aquesta obra. Hom sap, per la primera pedra, que es va començar el 1373 i que l'altar major es va consagrar el 1421,² però suposem que aquesta última data no és la definitiva, només ens indica quan van consagrar l'altar.

Les obres devien prosseguir perquè el 1436 Berenguer Forcadell i Prades³ en el seu testament especifica que deixa 5 sous per a l'obra de l'església i la quantitat que sigui necessària dels seus béns per a l'obra de la capella dels Forcadell, que és la que actualment està dedicada al Cor de Jesús, i que havia estat sota la invocació de sant Joan Baptista i sant Pere.

Aquestes informacions no es desdiuen de les referències que realitza Victòria Almuni sobre les visites pastorals dels anys 1388, 1423 i 1428, en les quals comenta que les advocacions dels altars estaven dedicades a sant Pere i sant Joan, santa Llúcia, santa Maria Magdalena i santa Maria.⁴

Això ens dóna a entendre que en aquella època només estava construït o en construcció l'absis, que és on eren aquestes capelles, la de santa Magdalena, que posteriorment va compartir capella amb sant Blai, i la de Ntra. Sra. del Roser era on ara hi ha la pila baptismal en entrar a la sagristia; la de santa Maria havia de ser la de la Pietat (patronat del comanador), que ara és del Carme; la de sant Pere i sant Joan Baptista era la que actualment és la del Cor de Jesús, i la de santa Llúcia era la de sant Antoni.⁵

El 1440, el castellà d'Amposta va instituir un priorat en una capella de l'església.⁶ Aquesta no és altra que la que actualment està sota la invocació de la Mare de Déu del Carme, però que també segons documents antics ens consta que estava sota la invocació de Nostra Senyora de la Pietat.

El 1450, Anglesola, muller d'Arnau Mulet, va deixar 5 sous per a l'obra de l'església.⁷ Per tant, si mirem aquestes dates, veurem que s'aproximen a la Guerra Civil Catalana amb el rei Joan II, així que segurament fou per culpa d'aquesta guerra que va quedar inacabada.⁸ Després d'això, potser devien esperar una tongada de bonança per continuar amb l'obra, però com podem comprovar no hi devia arribar i va restar inacabada tal com la coneixem actualment.

² AMU. Llibre de privilegis de la vila d'Ulldecona, privilegi 3.

³ ADT. Benifets d'Ulldecona, benifet de Domènec Paladella.

⁴ Almuni Balada, Victòria (2004): "L'església parroquial de Sant Lluc d'Ulldecona dins del context de l'estil gòtic a la Corona d'Aragó", *Rails* 20: pàg. 13-38.

⁵ Roig Vidal, Joan (2005): "Dos benifets i les capelles de l'església parroquial d'Ulldecona", *Rails* 21: pàg. 23-41.

⁶ AMU. Llibre de privilegis de la vila d'Ulldecona, privilegi 73.

⁷ *Ibid.* Benifet de Dolceta Mulet.

⁸ ACA. Mur, Javier: *Privilegios Reales de Montesa*, pàg. 45. Ulldecona fou presa per les tropes reials capitanejades per Lluís de Despuig el 1465.

HERÀLDICA DE LA VILA

Aquest senyal dintre de la clau de volta que té vuit lòbuls representa un castell català.⁹ Sigui perquè no hi cabia o expressament, no apareixen ni els ulls –a les torres laterals– ni la creu dalt de la torre del mig. Allò que ens podrien semblar ulls són dues de les vuit roses que envolten el castell, però formen part de la clau. Hem de destacar que la torre central té una porta, tret que sol aparèixer en tots els escuts de la vila.¹⁰

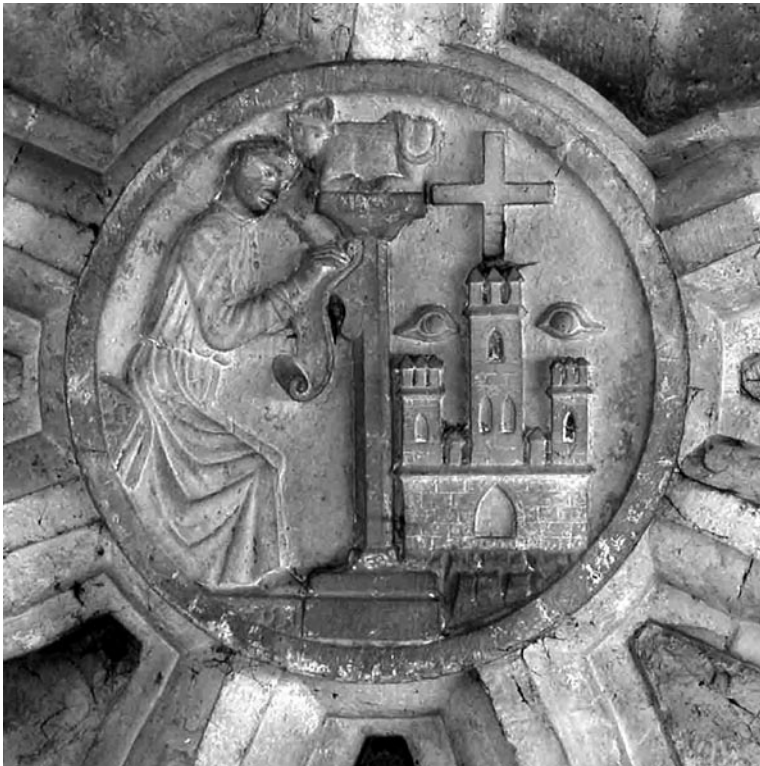
⁹ En heràldica tots els castells tenen tres torres i la del mig és sempre més alta. El castell típic català té els merlets acabats en punta.

¹⁰ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

L'escut més antic d'Ulldecona, i l'únic que podem estimar-lo com a tal, ja que la resta es considera senyals, seria el que està situat en una mènsula al cor. Fixem-nos que tampoc porta encara ni la creu ni els ulls. Reiterem que és l'únic escut que conservem esculpit en pedra, perquè també és l'únic que està contingut en un cairó sostingut per dos àngels.¹¹

Podem afirmar, per tant, que aquest és l'escut excel·lència de la nostra vila, ja que com hem assenyalat és l'únic que heràldicament es pot reputar com a escut, ja que la resta es considera senyals.

La creu i els ulls es van afegir amb posterioritat, però no en un temps gaire llunyà, ja que com veurem a continuació ja apareixen al senyal de la clau de volta de l'absis.

A la clau de volta de l'absis de l'església parroquial, a sobre de l'altar major, hi trobem un altre senyal de la vila.

S'hi pot distingir la figura de sant Lluç assegut, escrivint, recolzat en un pilar que culmina amb un bou ajagut al capdamunt (símbol de sant Lluç, simbologia que també s'utilitza a Venècia amb el lleó de sant Marc dalt d'un pilar). Aquest pilar de la clau de volta serveix alhora per dividir-la en dues parts. A la partió de l'esquerra és on apareix el senyal de la vila, però

¹¹ *Ibíd.*

aquesta vegada ja porta una creu dalt de la torre central,¹² i els dos ulls sobre les torres laterals. També s'observa que el castell és sobre unes roques o muntanya.

Amb més proximitat, es pot comprovar que era una policromia: el fons era de gules (vermell); el pilar i la rodona de la volta tenen restes de daurat; el bou era marró; la túnica de sant Lluc podria ser blanca o blau clar; el castell, de color natural, i la creu, blanca.¹³

Aquest senyal de l'antic hospital continua conservant l'estil de castell català. S'endevina la creu dalt de la torre del mig, que fou picada.¹⁴

Al primer carreró sense cap que hi ha al carrer de Sant Pasqual, baixant a mà dreta, dalt d'una porta secundària de les monges Agustines, hi localitzem

¹² Aquesta creu plana blanca amb fons vermell (gules) era la primitiva de l'orde dels hospitalers.

¹³ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

¹⁴ *Ibíd.*

aquest senyal de la vila. Igual que els anteriors, segueix la mateixa estructura de castell medieval. Desconeixem si la visera de dalt formava part del creuer de la creu o no, perquè com es veu falta la part perpendicular de la creu.¹⁵

Aquest senyal, ja el podem emmarcar dintre de l'època barroca. Creiem que podria procedir d'un portal de la vila. El fet d'estar situat a sobre de la font de la plaça de Sales i Ferré ens fa pensar que quan devien enderrocar el portal de València el devien col·locar aquí perquè continués presidint l'entrada al poble. Data del 1582. També se li va amputar la creu central.¹⁶

¹⁵ *Ibíd.*

¹⁶ *Ibíd.*

El senyal barroc per excel·lència seria aquest que està situat damunt de la font del carrer de l'Església. Data del 1590. També s'endevina la mutilació que va patir de la creu central. Per la seva posició, és molt vulnerable i llastimosament és víctima, tot sovint, d'actes vandàlics, és per això que ens reiterem en la petició que sigui traslladat a un lloc més adient, tal com li pertoca per ser un dels emblemes més reeixits de la nostra vila. Suposem que podria procedir d'algun portal de la vila.¹⁷

Un altre senyal barroc, el trobem a la façana de l'actual Casa de la Cultura, antiga església del Roser, a la part del campanar. Els trets distintius són les escales frontals i la conversió de les espitlleres en finestres redones.¹⁸

Dintre de l'Ajuntament es conserva aquest senyal, amb aquesta faixa al mig que ens recorda el del carrer de l'Església –segurament els autors el van voler imitar. Data del 1710.¹⁹

¹⁷ Fotografia realitzada per l'autor.

¹⁸ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

¹⁹ *Ibíd.*

Després de tot el que hem exposat, juntament amb Josep Romeu, i essent força rigorosos amb l'heràldica, creiem que l'escut de la nostra vila hauria de ser el que exposem aquí a sobre, defugint dissenys esquematitzats que no tenen res a veure amb l'heràldica ni amb l'emblema de la nostra vila.

Dit això, voldríem afegir que Manuel Bassa, en el seu llibre dels escuts heràldics del pobles de Catalunya, posa que el d'Uldecona és:

En camp d'argent, amb un castell de color de les pedres, natural, dos ulls, i una creu d'atzur.²⁰

Per tant aquesta segona versió no coincideix ni amb el camp –que ara és de gules– ni amb la creu –que ara és blanca.

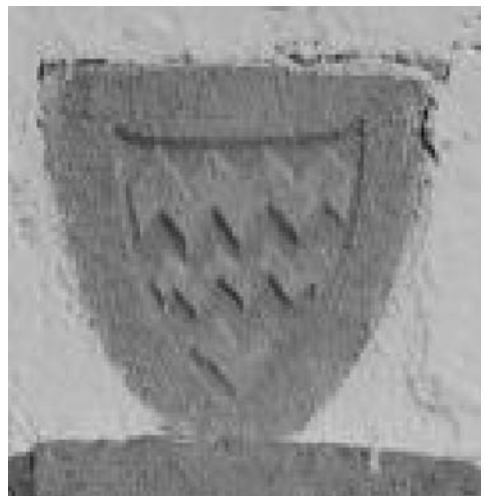
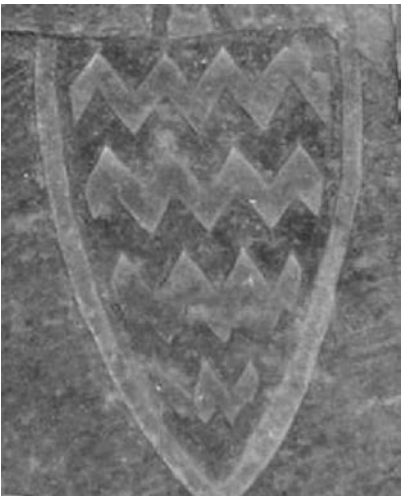
HERÀLDICA A LES VENTALLES

A l'església de les Ventalles, hi descobrim aquests escuts que tot seguit descriurem. Dalt del portal, hi trobem flanquejat per dos escuts amb la creu

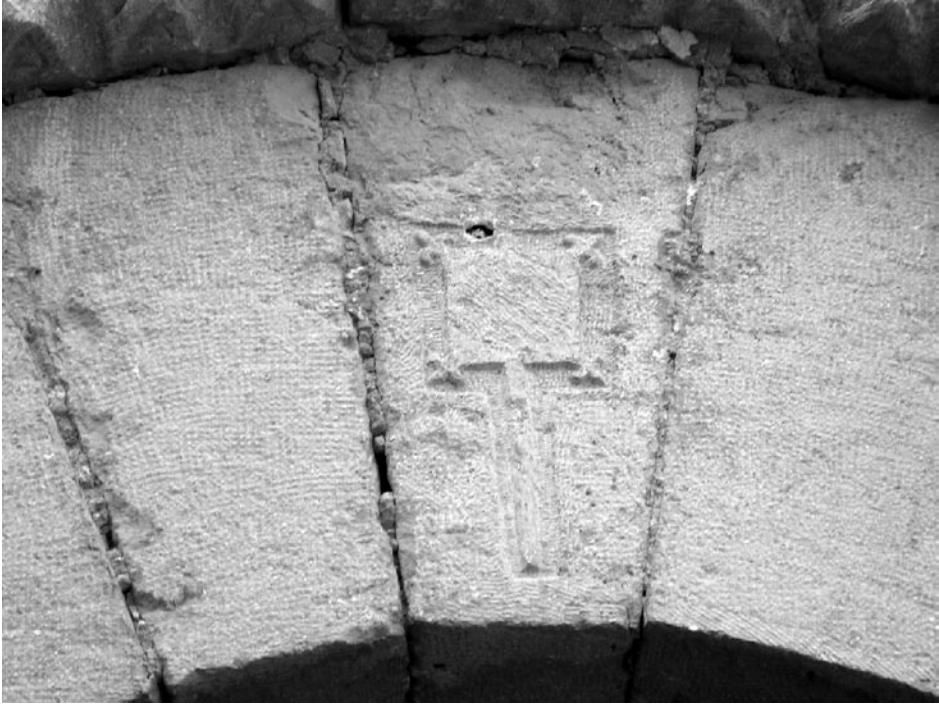
²⁰ Bassa i Armengol, Manuel (1968): *Els escuts heràldics del pobles de Catalunya*. Barcelona: editorial Millà.

de Sant Joan un escut que forma tres faixes vibrades. Aquest escut pensem que deu ser el del comanador que va promoure la construcció d'aquesta església –creiem que fóra versemblant que es tractés del dels Anglesola. Un Anglesola, concretament Jofre d'Anglesola, fou un dels comanadors d'Ulldecona de la primera meitat del segle XIV.²¹

Per demostrar la nostra teoria, us adjuntem tres escuts heràldics dels Anglesola. Els dos primers, d'uns Anglesola que hi ha enterrats a Poblet; el tercer, d'una Anglesola abadessa de Vallbona de les Monges, i el quart que és el de l'església de les Ventalles, com podem comprovar es tracta del mateix escut. També podem trobar l'escut dels Anglesola a la capella dels teixidors de la catedral de Tarragona. Les armes dels Anglesola són un camp d'or amb tres faixes vibrades de sabre (negre).

²¹ AMU. Llibre de privilegis de la vila d'Ulldecona, privilegi 7è.

A la clau de volta de l'arc de la porta, hi localitzem un altre cop un senyal que suposem que seria el de la localitat: un ventall amb mànec, el qual porta a cada punta una flor de lis, antic símbol dels Forcadell o Florcadell, primers pobladors de les Ventalles.

La llàstima d'aquests símbols de l'església de les Ventalles és que foren repicats en un temps no gaire llunyà i en perderen la genuïnitat.

En algunes pedres de la portalada i en alguna del cantó, hi ha uns cavalls ensellats dels quals desconeixem el significat. Suposem que aquestes pedres podrien ser d'un altre indret i que van ser reaprofitades d'una construcció més antiga.

En un altre cantó de l'església de les Ventalles, també hi descobrim esculpida la creu de Sant Joan de l'orde dels hospitalers i una cara, cosa que ens torna a confirmar la teoria de la reutilització.²²

HERÀLDICA A DIVERSES CREUS DE TERME O PEIRONS

Capitell de la creu de les Ventalles

Aquest és l'escut del capitell de la creu de les Ventalles. És un castell amb els dos ulls i la creu, i amb una particularitat afegida sota el castell, que és allò que pensem que seria la simbologia de la petita localitat, o sigui, dos ventalls amb mànec, com una mena de pai-pai.²³

²² Fotografies realitzades per l'autor i per Joaquim Virgili.

²³ Fotografia realitzada per l'autor.

Capitell de la creu de Lorito que era a la Mera

Al capitell de la creu que hi havia a la Mera, que ara és al Lorito, trobem aquest escut que no hem pogut identificar. Com en totes aquestes obres, pensem que seria dels promotors de la creu. Suposem que és una pomera d'on cauen quatre fruits –vés a saber si no és dels Pomar, primers pobladors de la vila, o dels Maçaner, família d'immemorial establerta als Ports, i que va emparentar amb alguna família d'Uldecona.²⁴

A l'altre cantó del capitell de la mateixa creu abans esmentada, s'hi localitza aquest altre escut en el qual es pot distingir un cavall. Desconeixem a

²⁴ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

quin cognom devia pertànyer. Tot fa pensar que podria pertànyer al burgesos ulldeconecs d'immemorial, els Mulet, però de moment no ho podem demostrar.²⁵

Capitell que es conserva a l'Ajuntament

En una dependència de l'Ajuntament, hi ha un capitell que va pertànyer a una creu de terme. En aquest capitell es pot apreciar un escut amb una caldera i un altre amb una mà. Suposem que fóra versemblant que es tractés del peiró de na Calders. Aquest peiró surt documentat en els protocols notarials del segle XVI i XVII. També tenim constància que hi havia un benifet anomenat de Calders, fundat per Pere Calders sota la invocació de Nostra Senyora de Gràcia.²⁶

En el mateix capitell, hi trobem un escut que conté una mà. No sabem tampoc a qui pertany, però tot ens fa pensar que podria ser d'un Martí.²⁷

²⁵ *Ibíd.*

²⁶ ADT, benifets d'Ulldecona, benifet de Pere Calders.

²⁷ Fotografies realitzades per Josep Romeu.

Aquí exposem el blasó de Jeroni Martí de la vila de Catí. Hom pot veure la semblança, cosa que ens fa rumiar en possibles relacions familiars entre els Calders i els Martí.²⁸

També hem trobat que Francesc Martí, ciutadà de Tortosa, corts 1431, tenia com a escut: “de gules, una mà d’argent”.²⁹

Heràldica dels dominics a l’Ajuntament

Dintre de l’Ajuntament, hi descobrim els emblemes del dominics que hem volgut reproduir aquí.³⁰

²⁸ Fotografia realitzada per l’autor.

²⁹ Morales Roca, Francisco José (1995): *Ciudadanos y burgueses honrados habilitados como síndicos del brazo real en las cortes del Principado de Catalunya. Dinastías de Trastámara y de Austria. Siglos XV y XVI (1410-1599)*. Hidalguía, Madrid: Instituto Salazar y Castro, pàg. 192.

³⁰ Fotografies realitzades per Josep Romeu.

HERÀLDICA DE PERSONATGES D'ULLDECONA O QUE S'HI RELACIONEN

Fra Salvador de Sin, a la Comanda

A la Casa de la Comanda, dalt de la porta principal i en un costat, dalt d'una reixa actual, hi visurem l'escut del que fou comanador d'Ulldecona cap a mitjan segle XVI, es tracta de Salvador de Sin. Dalt de l'escut, hi ha la creu de Sant Joan i a sota posa el nom del comanador. Segurament aquest personatge devia fer algunes reformes a la casa i és per això que hi va posar el seu escut. Els Sin pensem que devien ser aragonesos de la Ribagorça, on aquest cognom està força estès; a més, dóna la casualitat que el seu prior era Esteve del Viu, els Viu eren nobles de la comarca veïna de la Llitera.³¹

Al primer i quart quarter, observem un castell amb tres torres. A la del mig hi ha una àguila, contra la paret del castell hi ha un lleó rampant. Aquestes serien les autèntiques armes dels Sin. Al segon i tercer quarter, hi ha cinc estrelles de vuit puntes col·locades en sautor. Podria ser que fos parent dels aragonesos Antillón, que tenien aquestes armes.³²

³¹ Fotografia realitzada per l'autor.

³² Conde de Doña Marina (1994): *Armorial de Aragón*. Zaragoza: Edición facsímile, Institución "Fernando el Católico".

Escuts de l'orde de Sant Joan, a la Comanda

A les dues claus de volta de la porta principal de la Casa de la Comanda, hi descobrim aquests dos escuts. El de la nostra dreta podria ser l'escut que també utilitzava l'orde de Sant Joan i seria la creu que sempre trobem dalt de la torre del mig del castell de l'escut d'Ulldecona. La creu a la qual ens referim era blanca sobre un cap de gules. El de la nostra esquerra desconeixem si també era d'un comanador o és el de l'orde a Catalunya, ja que dintre de la bordura es poden veure vuit escudets amb les barres o pals. Podríem pensar que el primer i quart quarter serien blancs i el segon i tercer, de gules, cosa que coincidiria amb els colors de l'orde, però no ho podem afirmar.³³

Els de Constantí, al Lorito

³³ Fotografia realitzada per Joaquim Virgili.

L'únic escut d'un personatge de l'edat moderna que trobem esculpit en pedra a la nostra vila és el de Pere Màrtir Constantí de Riba i de Faneca.³⁴ Hom havia cregut que aquest era propi dels barons de Purroi, cosa que hem pogut desmentir i atribuir-lo al seu vertader propietari, que ja hem esmentat, encara que sí que és veritat que la seva filla, Maria de Constantí, va maridar amb Isidor de Molina, baró de Purroi. D'aquí la suposició que corresponia als Purroi, encara que realment és dels Constantí, d'Ulldecona.

Maria de Constantí, filla de Pere Màrtir, va presentar una sumària a l'Ajuntament d'Ulldecona el 1775, de la qual es desprèn que tenia el patronatge de l'ermita de Lorito, a la façana de la qual estan gravades les seves armes.³⁵

Primeramente sean preguntados si conocieron al Dr. Dn. Pedro de Constantí, padre de esta parte, y si saben, q.º el referido Constantí fue reputado, y tenido por Persona Generosa de Sangre, ô Hidalgo de lltre, y antigua familia, de conformidad, q.º el mismo Constantí tuvo el dro de Patronato en la Hermita llamada de Nra S^{ra} del Loreto, sita extramuros de esta villa de Ulldecona, y que en la fachada de dha Hermita se hallan gravadas las Armas del citado Constantí, las mismas q.º se contienen en la RI. Executoria, y se distinguen con estas calidades: un Escudo el campo azul, y en él una cruz roja, perfilada de oro, y por detras un Labaro de Oro q.º es à modo de Aspas con tres letras azules q.º son A.C.O.; la C en medio de los brazos de la Cruz, y la A, y O, en el Labaro; y del brazo inferior de la Cruz pende un escudo pequeño con un hombre à cavallo con Lanza en mano, y por remate una cruz de Oro llana.

La medalla amb un genet que seria l'emperador Constantí, per tant seria el seu escussó. El contingut d'aquesta medalla casualment concorda amb l'escut de la vila de Constantí.³⁶

³⁴ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

³⁵ Aquesta és la representació que hem fet reproduir a Heraldaria seguint la descripció que es fa a l'executòria.

³⁶ <http://ca.wikipedia.org/wiki/Constant%C3%AD>

Escut de la vila de Constantí

Pensem que, a més d'utilitzar les pròpies armes que es descriuen a l'executòria, Pere Màrtir Constantí de Riba i de Faneca va introduir als quarters certs elements que considerava que li pertanyien, i que es poden observar en l'escut esculpit al Lorito, i que hem fet reproduir a Heraldaria.

Tot aquest galimaties, l'intentarem explicar més exhaustivament:

Al 1r. quarter, que és el de dalt de tot, hi ha una muntanya superada de tres estrelles i un lleó (encara que, del cap del lleó, només en queda la crinera), que correspondrien al 1r. i 2n. quarter dels Faneca.

Al 4t. quarter, que és el de baix de tot, a ambdós costats del medalló, hi ha un cérvol amb les banyes llargues i un arbre frondós, que correspondrien al 3r. i 4t. quarter dels Faneca.

Al 2n. i 3r. quarter, que corresponen a la nostra dreta i esquerra respectivament, hi hauria al 2n. una figuera frondosa terrassada i al 3r. una muntanya de roques. Aquestes armes eren les pròpies dels Riba.

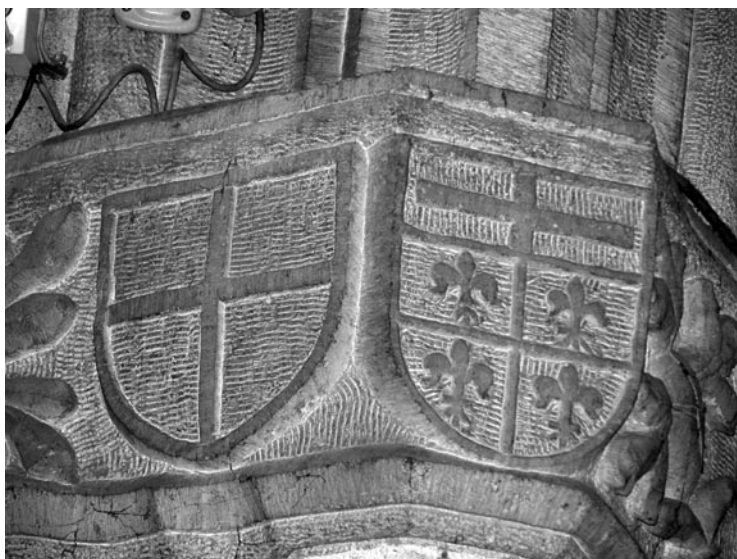
Per tant, Pere Màrtir va posar en el seu emblema les armes de la seva executòria, més les dels seus avantpassats: els Faneca, de Benifallet, i els Riba, de Corbera.³⁷

Capitell del priorat, a l'església parroquial

Dintre de la parròquia, a la capella que actualment està sota la invocació de Nostra Senyora del Carme, antigament estava sota la invocació de Nostra Senyora de la Pietat, i era propietat dels comanadors de la vila.

Els escuts que apareixen a la imposta suposem que podrien ser: el de la nostra esquerra, igual que el que hi ha a la Casa de la Comanda, seria la creu de l'orde; el de la nostra dreta, possiblement del comanador que va

³⁷ Morales Roca, Francisco José (2003): *Armoria Catalana*. Barcelona: Stemmata Agrupación de Bibliófilos, pàg. 84 i 210.

patrocinar la capella. Nosaltres ens aventuràriem a creure que és el de Joan de Vilagut, comanador d'Ulldecona entre el 1424 i 1433 (Ferré Ferré, Alberto 1983: p. 114).

Joan de Vilagut va ser castellà d'Amposta i fou llavors, el 1440, quan va instituir un priorat amb capella pròpia que havia de ser a Santa Maria del Castell o a la parròquia (llibre de privilegis de la vila d'Ulldecona). La història ens ha confirmat que es va instituir a la parròquia, perquè els comanadors, cada vegada que prenen possessió del seu càrrec a la vila, entraven a la parròquia i prenen possessió d'aquest priorat i d'aquesta capella, que és la que hem esmentat.³⁸

Joan de Vilagut

Fra Joan de Vilagut fou un cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem i des del 1427, castellà d'Amposta. Era fill de Bernat de Vilagut, senyor de Sant Mori, i d'una dama que ens és desconeguda. Va tenir tres germans: Bernat de Vilagut, Guillem de Vilagut i Pere de Vilagut.

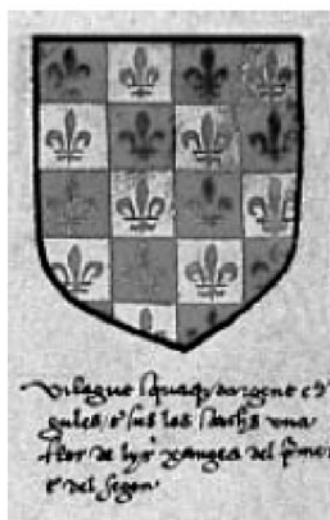
Les primeres notícies que tenim són del 1408 quan, gràcies a la influència del rei Martí I l'Humà, se li concedia la comanda hospitalera de Granyena de Segarra; això ens demostra que ja tenia una importància al costat del rei. Amb el canvi de dinastia, es mostrà fidel al nou rei Ferran d'Antequera i participà en el setge de Balaguer el 1415 contra el revoltat Jaume II d'Urgell.

El 1422 era el rei Alfons V qui feia gestions per tal que es promocionés fra Vilagut a la comanda d'Ulldecona i el rei deixava ben clar que aquest ascens es devia per l'ajuda que els germans de Joan, Bernat i Guillem de Vilagut, li

³⁸ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

prestaven en les campanyes italianes. El 1423 era Joan de Vilagut qui comandava una galera per ajudar el rei a Itàlia, mentre el rei li demanava que obviés les demandes de l'orde de l'Hospital per anar a Rodes i restés al seu servei.

Amb aquesta privacitat entre la monarquia i fra Vilagut, quan la castellania d'Amposta quedà vacant el 1427, ell estaria ben posicionat per aconseguir-la i així fou. Amb el nou càrrec es concentrà més en els afers de l'orde i no es va preocupar més dels problemes militars del rei Alfons a Itàlia. És més, el 1436 s'oposava que les corts enviessin una flota militar per ajudar el rei.³⁹

Escut d'armes dels Vilagut, segons l'armorial de Salamanca. En el text es pot llegir: «Vilagut, squaque d'argent e de gules e sus los scachs una flor de lys xangea del primer e del segon».

Pot sorprendre que, tant la creu solitària que hi ha al primer escut que es veu a la capella dels comanadors, així com la que hi ha dalt de les flors de lis, siguin les de la comanda i no la creu de vuit puntes tradicional. Això no és d'estranyar, ja que l'orde va utilitzar ambdues; això sí, blanques amb fons de gules.

Banderas de la Orden

Respecto a la bandera, que quedaría en poder del regidor loreño más antiguo, ésta fue hecha de tafetán, tela de seda delgada y muy tupida, de color carmesí (campo de la guerra manchado de sangre), y en la que aparecía como emblema en el centro, en tafetán blanco, una Cruz. Esta Cruz era:

Octogonal, que es la que ha venido usándose, de ocho ángulos y ocho puntas, la Cruz de Malta, propia del hábito negro de los caballeros de la Orden Militar del Hospital de San Juan de Jerusalén.

³⁹ <http://my.opera.com/ralviv/blog/2007/07/17/vilagut>

Latina, simple y llana, tomada del estandarte o bandera de la Orden (cruz latina blanca en campo rojo), que es la más antigua de Europa, datada en 1130. Desde 1259, por autorización del Papa Alejandro IV, la llevaron también los caballeros sanjuanistas en el pecho y en la espalda en las batallas y guerras, en una especie de jubón o túnica de seda o lana roja con manga corta que cubría la armadura. Santa Cruz blanca de la paz sobre el campo rojo de la guerra. Bandera de Estado de la Soberana Orden Militar y Hospitalaria de San Juan de Jerusalén, de Rodas y de Malta, que sigue recordando al Mundo la vigencia de los nobles ideales caballerescos.⁴⁰

Els Forcadell o Florcadell, a la capella pròpia

A l'actual capella del Cor de Jesús, que en altres temps estava dedicada a sant Joan Baptista i sant Pere, es localitza el senyal parlant dels Forcadell o Florcadell, en el qual podem distingir clarament una flor de lis i dos cadells. Aquesta nissaga de Forcadell es va extingir al segle XVIII quan va entroncar amb els Sanxis d'Herèdia i més tard aquests segons amb els de Ferran.

A l'armorial de Jesús Sanz Lacorte es defineix així: "Cat. De Uldecona

⁴⁰ http://es.wikipedia.org/wiki/Caballeros_Hospitalarios

(Tarragona). De oro, una banda de gules, acompañada en lo alto de una flor de lis de azur, y en lo bajo de un perro de sable, con manchas de plata, puestas en salto. [A. G. Carraffa]. <http://www.blasonari.net/> <http://www.armoriam.info/index.php>, F. f. 18”.

Com podem veure és una altra definició, però el més important és el denominador comú: la flor de lis i el cadell.

La llàstima és que amb aquestes repicades de pedra, que en algun moment es van realitzar a l'església, pensant-se possiblement que així quedava més neta i polida, hem perdut els colors i l'originalitat de quasi tot l'armorial existent a la parròquia.⁴¹

Escut d'Isidor de Miralles, de Benassal

També hem pogut comprovar com Isidor de Miralles⁴², cavaller de Benassal, que estava casat amb Vicenta Forcadell, d'Ulldecona, segurament, al seu 4t. quarter va incloure l'emblema dels Forcadell.⁴³

⁴¹ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

⁴² ACA. Consell d'Aragó, reg. 148, f. 39v.(cavaller), 49v.(militar), i 91v.(noble).

⁴³ Fotografia realitzada per l'autor.

Hem volgut oferir-vos l'escut privatiu d'Isidor de Miralles, de Benassal, que l'autor ha encomanat a Heraldaria.

Calze amb creu, d'origen desconegut

Desconeixem l'origen i a qui podia pertànyer aquest escut que es troba a la façana de la casa núm. 13 del carrer Major cantonada amb el carrer de Sant Jaume.⁴⁴

⁴⁴ Fotografia cedida per Joaquim Virgili.

Els de Ferran

Hem volgut incloure en aquest armorial l'escut de Francesc de Ferran, cavaller de Vinaròs que estava casat amb Josepa Sanxis d'Herèdia, d'Ulldecona, la nissaga dels quals va residir a la nostra vila des de mitjan segle XVII fins ben entrat el segle XIX.

Francesc va demanar el privilegi militar per al seu pare Josep. El seu blasonament ja el vam publicar a *Els nobles i benestants al Montsià*. L'escut, el va encomanar l'autor a Heraldaria.

Els de Giner

Aquesta clau de volta situada a la capella del Sant Crist conté l'escut que és el propi dels Giner, d'Ulldecona. Aquest blasó és un cairó sostingut per

dos àngels; en camp de gules, un giny de guerra o catapulta, cosa que ratifica el significat del cognom Giner que en aquest cas pervé de giny.

Malauradament és l'única policromia gòtica que ens queda a la parròquia. Les altres foren repicades pel vandalisme institucional, igual que el voltant d'aquesta. No sabem en quina època es van dedicar a destruir-la.⁴⁵

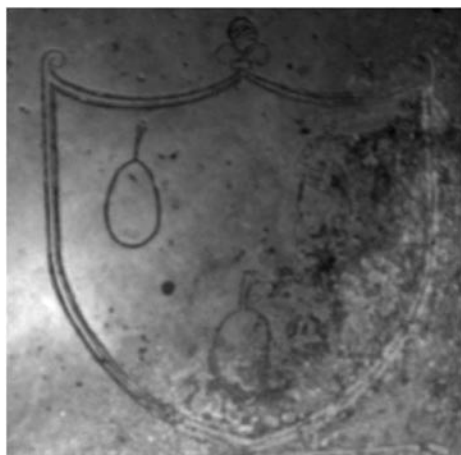

Aquest escut és del cavaller ulldeconenc Francesc de Giner i Martorell, el qual aconseguí el privilegi militar el 1645. El seu blasonament, el vam publicar a *Els nobles i benestants al Montsià*. En aquell moment, vam seguir el blasonament de Francisco Morales Roca; en canvi, ara, tant el Dr. Salvador-J. Rovira com jo, hem rellegit la concessió de cavaller i militar extreta de l'ACA i al primer quarter assevera que les dues torres són "*supra torrentum*", o sigui sobre un torrent i no sobre un terreny de sinople. L'escut, el va encomanar l'autor a Heraldaria.

Els Valldeperes

Un altre personatge d'Uldecona de final del segle XVI - principi del XVII, a qui coneixem el seu escut heràldic, és el de Bernat Valldeperes, familiar del Sant Ofici, que fou enterrat a Tortosa.

Escut d'armes de Bernat Valldeperes a la làpida que hi ha a terra a l'absis de la catedral de Tortosa, on es poden veure tres peres.⁴⁶

⁴⁵ Fotografia realitzada per Josep Romeu.

⁴⁶ Fotografia realitzada per l'autor.

Altres segells, senyals i escuts

En el testament de Francesc Sans, llaurador cec, hi trobem com a testimonis diverses celebritats de la vila. Aquests personatges usaven un segell amb armes. Alguns en el seu testimoniatge les descriuen i són:

El rector Ramon Sabata, que esmenta que el seu segell té una figura de cor humà i dins un nom de Jesús.

El doctor Joan Fibla se'l descriu així: "en lo qual està esculpit dos botes i dos arbres".

El prevere Lluís Martí, només comenta que el signa amb el seu segell, però no descriu que hi conté.

El prevere Blai Mas també el signa, però explica que utilitza el segell del notari Cosme Giner.⁴⁷

El sotsdiaca Lluç Alço el signa amb el segell de Vicent Miquel.

Vicent Miquel explica que el signa amb el seu propi segell, on hi ha esculpit un cor amb un nom de Jesús dins i als peus, tres claus.

Joan Baptista Giner i de Martorell el signa amb les armes pròpies dels Giner, però no les descriu. En aquella època li suposem només la catapulta.

Per últim, el notari Cosme Giner que també el signa amb el segell i les armes pròpies dels Giner.

D'altres nobles d'Ulldecona com els "d'Homedes" i els "Sanxis d'Herèdia", encara no hem pogut trobar-ne les armes. Si algun dia ho aconseguim, les publicarem.

Sobre aquests últims, només ens resta afegir que segons El solar catalán, valenciano y balear, els Omeda, Omedes, Homedes, tindrien les armes primitives següents:

D'or, un arbre de sinople.

Alguns afirmen que aquest arbre és un om; altres que és un àlber, i altres, una olivera. I diversos que té les arrels i el tronc al natural. També s'incrementa amb una bordura de gules amb vuit aspes d'or.⁴⁸

Sobre els Herèdia s'explica que al llarg del temps no va tenir modificacions, les armes eren:

De gules, cinc castells d'or o d'argent.⁴⁹

Com a conclusió, voldríem manifestar, i no ens cansarem de repetir-ho, que aquest patrimoni de senyals i escuts d'Ulldecona són nostres, de tot-hom, dels autòctons, dels que han vingut i dels que vindran després.

Tampoc no tenen color polític, per tant, tots ens hem de sentir orgullosos de tenir-los. Creiem que és tasca de tots conservar-los i preservar-los per a les properes generacions.

⁴⁷ AHT. Reg. 1875, f. 43.

⁴⁸ Garcia Garraffa, A. Y A. (1968): *El solar catalán, valenciano y balear*. Con la colaboración de Armando de Fluviá y Escorsa. 4 Tomos. San Sebastián. Lib. Internacional. Col. Heráldica.

⁴⁹ *Ibíd.*